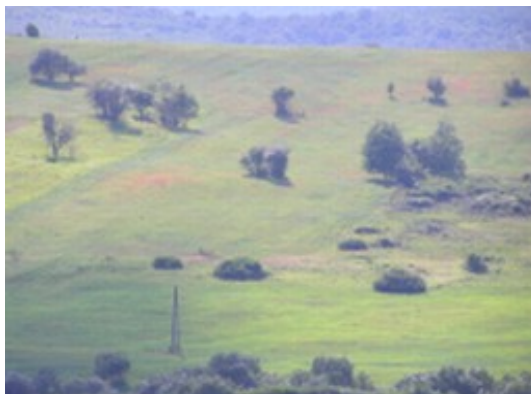

TERESZTENYE...engem nehezen eresztene...

Valóban rabul ejt. Már ha éppen megleljük Magyarország egyik legparányibb zsákfaluját az Aggteleki-karszt festői völgykatlanában, melynek neve: Teresztenye. Történetesen hatvan kilométernyire járunk Miskolctól, de még az előtte két faluval lévő, amúgy idegenforgalmilag frekventáltabb Rudabányán sem adnak egyből tisztes útba igazítást a helyiek. Van, aki azt sem tudja, miről beszélünk, hiszen még sosem hallott róla és nem is járt még arra. Munkanapokon háromszor csak innen indul buszjárat

Teresztenyére, de mi inkább az autós megközelítésre vállalkozunk. Szűkös hegyi utakon haladva még az Érc- és Ásványbányászati Múzeumról híres „rudapitekuszos” nagyközség! is szolgálhat meglepetéssel, mert Felsőkelecsény felől igazi hajtűkanyaros szerpentinben vergődünk át a Nagy- és Szakály-hegy közötti gerincen. A vasércről világhíres Rudabányáról Felsőtelekesen keresztül még Kánó előtt érjük el a felülnézetből elgörbült nyelű vasvillára emlékeztető úthálózat középső koronáját, eme nevezetes Teresztenye falucskát. A kalandosabb odajutást preferálók Perkupáig vonattal, onnan pedig vagy stoppal vagy isten segedelmével fedezhetik fel a Galyaság tájegységének tündéri szegletét. Éjszakába nyúló érkezés esetén a domboldalban magasodó református templom szolgál támpontul, melynek messzire látszó, szárazföldi világítótornya szándékosan veri vissza a luxokat. No de a turisták támadását inkább sietteti, mint hátráltatja.

Az Égerszöget és Szőlősardót összekötő műúttól mindössze 700 méternyi lápvilágban vezető bekötéssel érjük el a falutáblát. Itt találkozik ugyanis a nyugatról érkező Rét-patak és a lokálisan meghatározó forrásbarlang folyóvize. A teresztenyei mélyedés bejáratánál a patak medre évszázadok óta terül széjjel és mocsaras ingoványnak ad helyet. Erről kapta nevét a falu is, ami az ószláv kereszttség szerint nádast jelent. Trstene kapujában álmélkodunk elménkben vagy elmélkedünk álmunkban... Elsőként talán az a szembeötlő kérdés: kik, miért és mióta lakják ezt az ékszerdobozt? No de erről bővebben majd odabent, mert a település szinte delejezi kebelébe a látogatót, hiszen már kívülről is olyan kies és sokat sejtető ez a hegykaréjban megbúvó pajtaszelence. Bizony, pajtaszelence, mert a házakhoz egytől-egyig gazdasági épületek kapcsolódnak, ami már utal az ősi tájat és embert megkötő évszázados tevékenységre.

Az V. István király idejében még lakatlan terület benépesülése a Katiz nemzetséghez tartozó Mokud fiainak részére történt uralkodói adományozáshoz kötődik, ami Teresztenye legelső okleveles említését jelenti egészen 1272-ből. A XIV. században a vármegye névadó tornai

nembeli Színi familia birtokolta a helyszínt és egy későbbi összeírás szerint már 2 porta adózott nem csak tisztelettel, hanem pénzzel-terménnyel is a családnak. Az 1427. évi lajstrom szerint még a gombaszögi pálos kolostornak is volt érdekeltsége a környéken, amit a törökök kisvártatva szabadon feldúltak. De miután fel-szaba-dúltak, az amúgy sem számottevő lakosságnak még írmagja sem maradt és sokáig szavak nélküli csend vetült a hallgatag tájra. Bornemissza Gergely részbirtokait az 1700-as években magyar reformátusok élesztették újjá, akik imádsággal és munkával orando et laborando receptre népesítették be a vidéket. A falu fekvése nem csak a hagyományos földművelésnek kedvezett, hanem állandóan tiszta és megbízható hozamú forrása révén a domboldal magasabban fekvő területeit is eke alá vonták eleink. A hegyek

védettségében és a barlangi légtő (ugye milyen érdekes?) speciális mikroklímájában olyannyira virágozott a gyümölcs- és szőlőtermesztés, hogy szilvaerdőit, szőlőhegyeit és kiváló borait serényen emlegették krónikáink, pálinkás poharait nikásaink. Ám ennek a jó világnak is egyszer vége szakadt, ugyanis a XIX.század békebeli boldog ábrándjait tudvalevőleg a szőlőgyökértetű, bizonyos filoxéra vészesen rácsálta halálba.

A világháborúk vérzivatarai sem kímélték e színhelyet, melynek tanúbizonyságát a teresztenyei temető sírköveikopjafái adják. A dédapák-nagyapák elbeszélése szerint 2 befészkelte magyar katona géppuskájával órákon át védte és tartotta a völgykatlant a teljességgel tanácstalan és helyismeret nélküli gyalogos túlerővel szemben. Később a nagyüzemi tervgazdálkodás erőfölénye söpörte el a hajdan több száz jószágot jegyző település földműves hagyományait. A környező bányák szén- és vaspóra hamar felszippantotta a férfiebert, hogy Edeleny és Ruda táróiban, Barcika vegyészeti üzemében nyújtson megélhetést és elvándorlást vagy Újvilágba kivándorlást az ittenieknek. A fiatalok zömében a megyeszékhelyre költöztek és a föld kincseinek gazdaságtalan kiaknázása miatti munkanélküliségben a közösség életben tartása az egyre fogyatkozó öregekre hárult.

Míg az 1870-es években egyes források szerint közel 400-an, mások szerint 273-an laktak a községet, azóta minden számláláskor egyenes vonalú lejtőmozgásban folyamatosan csökkent a település népessége. A falurombolás hazai áldozatai közül a közeli sorstárssal, Szanticskával párhuzamban a városiak ingatlan vásárlásai révén az utolsó végórában menekült meg Teresztenye is. Ezzel a borsodi falusi turizmus kiemelkedő példája lett az összesen 116 kereskedelmi férőhellyel és jelenleg 26 állandó lakossal bíró település meg a vele együtt szintén állandóan látogatókkal bíró polgármester asszony. Számos ódon, ám komfortosított parasztházban illetve tradicionálisan csűrérzetű ifjúsági táborban várják a családias légkörre és szinte természetfeletti érzésekre vágyó vendégeket, mert a csend itt még tényleg tapintható.

Már a faluvezető irodája is különleges, hiszen egyszerre orvosi rendelő és aggteleki székhelyű körjegyzőséghez tartozó hivatal egyben, de nem ez az egyetlen unikum Teresztenyén, ahol alkoholból koholt dacára még kocsma sincsen. A vegyesbolt hetente kétszer nyit ki rövidített reggeleken, így az ABC általános beszerzési cikkein kívüli extra megrendeléseket célszerű előre lejelenteni főleg tej és kenyér ügyében. A ténylegesen lakott házak körül a tojástól a zöldségeken át sok

minden megterem, de nyáron akár halárus autó is körtúráján kurjant pikkelyeseket kínálva a szív alakú falu fő verőerén. Mert Teresztenyének olyan településmagja van, ahol a páratlan galyasági településszerkezet hüen megőrződött. Orsó alakú, önnön magába visszatérő Rákóczi utcája ritkán átélhető, speciális körforgalmat generál. No és ha nagyon elszédülnénk az umleitungban, kéthetente még a szendrői Városi Könyvtár mozgó bibliotékaként pöfögő olvasóbuszával is találkozhatunk vagy nyáridőben képző- és fotóművészeti alkotótáborok résztvevőivel elegyedhetünk szóba és tettbe.

Ha már itt járunk, érdemes számba venni, mi is az összesen 8 aprófalvas községparánynak otthont adó és elszomorítóan kevésbé ismert Galyaság meghatározása? A táj névadója a Teresztenyei-fennsíkon túli, hajdanában bizonyosan kurta farkú malacok rőfögésétől hangos Galya-erdő, minek töve tótul füves hegyet-legelőt jelent. Mindehhez igen gazdag karsztos-dolinás-töbrös formakincs társul, amely az Aggteleki Nemzeti Park déli határvonalához híven a felszín alatt cseppkörekszerekben folytatódik. A szóban forgó fás területen túl nyíló Vizes-víznyelő a vakvölgyi uvala legmélyebb pontján vezet el a helyi patakot, minek tömegét a kutatók nyomjelzéssel megfestve a kiemelt jelentőségű, teresztenyei Kinizsi-forrásbarlang szájánál látták viszont. Ez a falu ingyenes és egyedi öko-légkondíjának motorja, amivel a hegy torkából kifolyó víz folyamatosan hűti a völgykatlant, ahol a korábban már említett „hideg légtó” hőmérsékleti inverziója rendszeresen kialakul és különlegesen kiegyenlített éghajlati viszonyokat képez. A 270 méteres tengerszint feletti magasságban nyíló vízszintes mészkőbarlangot ferencvárosi barlangászok 1952-ben tárták fel. A forrásbarlang aszálytól és esőzésektől szinte független, állandóan 700-1000 literes percnkénti vízhozamából a hegy gyomrában lévő óriási karszt-tároló létére következtetnek, ám a sejtések szerint leendő leghosszabb hazai, ám ezidáig felfedezetlen barlangnak napjainkban ezt az előszobáját ismerik csupán. A ráccsal lezárt föld mélye a hajdani vízimalom (ma vendégház) kertjén át, magánterületen keresztül közelíthető meg, mialatt érdemes a friss és kristálytisza forrásvízből elgátolt tavacska pisztrángjait szemre vagy megrendelés alapján parázs-nyársra vételezni. A barlang szájánál tehát érdemes megtorpannunk, mert az csak szakemberek és kutatók számára látogatható, azonban a kellemes árnyas környezetben malomkő asztalnál hűsölhetünk és hallgathatjuk a forrás nyugtató csobogását, amihez szürkület után akár még az erdőből ide inni járó vadakat is megleshetjük.

A Kinizsi-forrásbarlangtól a főutca jellegzetes nyomvonalát követve érdemes még felfelé araszolni a hagyásfákkal teli domboldaldalban, hogy a Mátyás-kút irányában pihenőpadokra heveredvén, visszatekintve láthassuk a falu különleges fekvését és arculatát, ami boronafalú pincékkel és keskeny tornácú, kontyolt tetős parasztházakkal ékes. Utunk következő állomása a félköríves rondellával erősített református templom, melynek fehér oldalfalait fedő deszkamennyezete koporsóként közepelt zárókövet formáz.

A kulcsért nem kell hosszan kuncsorogni, mert a gondnok Szerénke néni akár a rotyogó húsleves mellől azonnal felpattanva kézséggel ugrik, gondosan kísér és szívesen mesél. A padsorok alatti döngölt földes padlózat és az emberi arcot, holdsarlót, napkorongot, pelikánokat ábrázoló, gazdag ornamentumokkal festett színes kazetták és karzat előlapok a

Megdöböntő időutazásban lehet részünk, ha kegyelettel látogatjuk meg a templomtól jártányi távolságban, távolabb húzódó öreg temetőt. Perifériáján az elvadult bokroktól megtisztítva, már különállóan látható a település múltbéli gazdagságára utaló mementő, a Negyed Tucat Zsidó Sírkő. A meredek domboldal fáiak ölelő árnya alatt a beregháti halotti kultusszal rokon lelket mutató, „beszélő fejfás” temetőben járunk, ahol a helyi kopjafa faragó mesterek által szoborszerűen megformált, egyéni sírjelek korhadoznak. A pusztulásukban is földöntúli egységet sugárzó fejfák rovátkolt szemöldöke, orra és szája világosan kivehető, bizonyos szögéből nézve, szinte arcszerű képet-képzetet nyújtanak. Az elhunyt asszonyok hantjai a tombák kontyos szegéséről ismerhetők fel, de egy sírban nyugvó házastársakat jelző, páros fejfákra is bukkanhatunk.

Szokatlan kuriózum a norman116. Gyalogsági Ezredben vitézkedett Osváth János angol nyelvű márvány obeliszkje és a falunál elesett román katonának emléket állító, közelmúltban avatott és szépen rendben tartott szálfasíremlék.

A háborítatlan, de mégsem háborútlan Teresztenye áldozatos és következetes társadalmi összefogása eredményeként 2006-ban megkapta a „Virágos Település” címet, amire a kútház-buszmegálló-tornácos falukapu láttán rögtön az első pillanatban méltán rá is szolgál.

A fentiek átélése után a falutól és lakosaitól búcsúzkodók kapásból mellőzik a bizonytalan feltételes módot, mert rájuk már igaz lett a mondás: Teresztenye engem nehezen ereszt!

Budapest, 2007.október 04.

Molnár Attila
www.baedecker.hu